

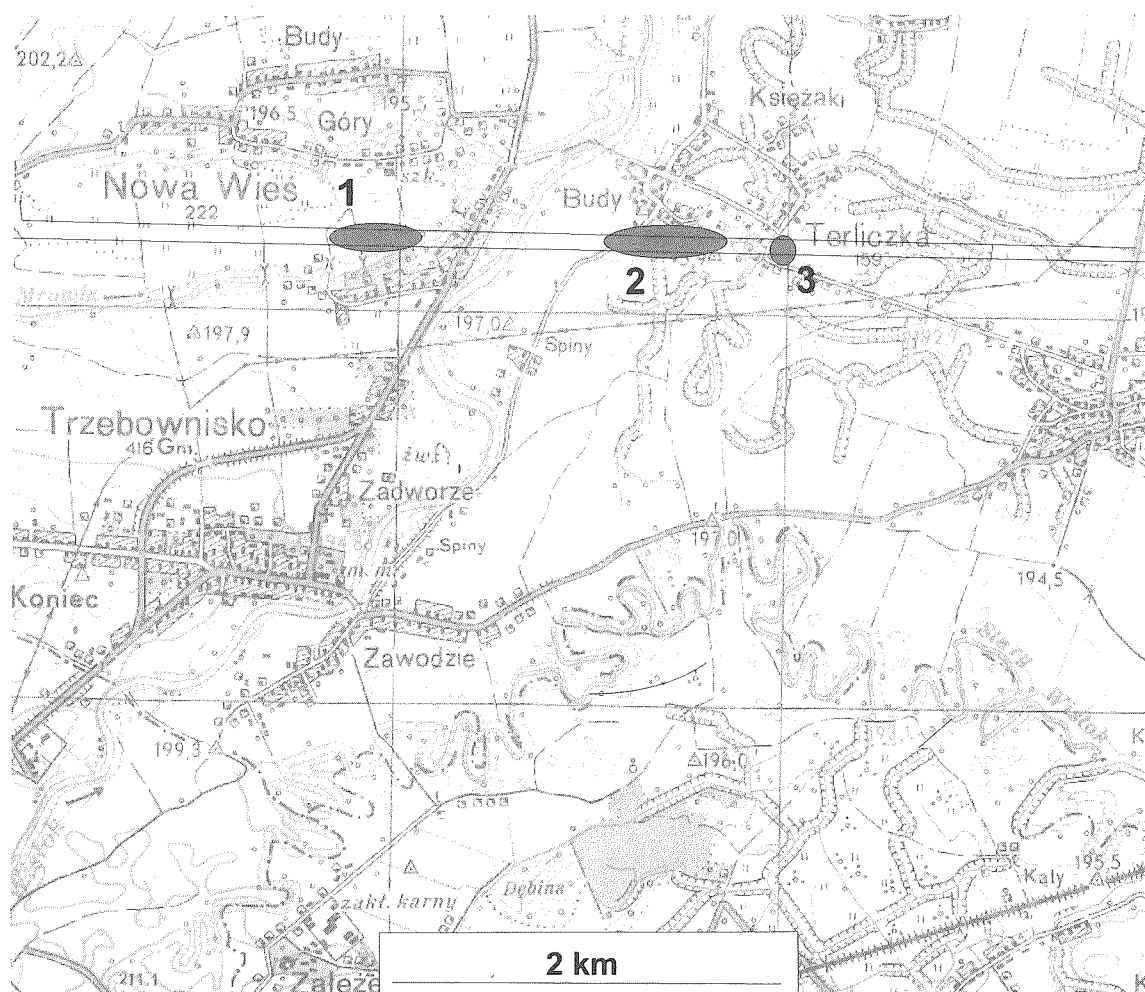
Sylwester Czopek, Andrzej Pelisiak

Pierwsze szerokopłaszczyznowe badania wykopaliskowe na odcinku autostrady A4 w obrębie województwa podkarpackiego

W 2005 roku zostały przeprowadzone pierwsze szerokopłaszczyznowe badania wykopaliskowe na trasie autostrady A4 w granicach województwa podkarpackiego. Realizowano je w ramach zadania „Budowa drogi ekspresowej S-19 (Autostrady A4) na odcinku od węzła Rzeszów-Wschodni do węzła Rzeszów-Zachodni – km 571 +111 – km 581 + 059”. Właśnie ten odcinek autostrady ma stanowić (do momentu zrealizowania całości inwestycji autostradowej) tymczasową obwod-

nicę Rzeszowa w ramach drogi ekspresowej S-19. Tym także należy tłumaczyć rozpoczęcie całej inwestycji od „odcinka rzeszowskiego”. Inwestorem była Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad a wykonawcą Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego.

Na 10 km odcinku zaistniała potrzeba badań na 3 stanowiskach, a raczej ich zespołach. Dotychczasowa numeracja konserwatorska (jako pochodna badań AZP) okazała się

Ryc. 1. Lokalizacja stanowisk Nowa Wieś 3 i 4 (1); Terliczka 4 i 5 (2) oraz Terliczka 1/Łąka 27 (3)

Abb. 1. Lokalisierung der Fundstellen Nowa Wieś 3 und 4 (1); Terliczka 4 und 5 (2) und Terliczka 1/Łąka 27 (3)

Рис. 1. Локализация памятников Новая Весь 3 и 4 (1); Тэрличка 4 и 5 (2), а также Тэрличка 1/Лонка 27 (3)

bowiem zbyt wąska w stosunku do terenowej rzeczywistości. Były to zatem:

- Nowa Wieś, stan. 3 i 4
- Terliczka, stan. 4 i 5
- Terliczka, stan. 1/Łąka, stan. 27

Wszystkie stanowiska znajdują się na terenie gminy Trzebowisko, należącej do powiatu rzeszowskiego. Badania były prowadzone od maja do listopada 2005. Kierownikami prac na poszczególnych odcinkach byli: dr Renata Zych (Nowa Wieś), prof. dr hab. Sylwester Czopek (Terliczka 4, 5) oraz mgr Wojciech Poradyło (Terliczka 1/Łąka 27). Badania prowadzono zgodnie z obowiązującymi przy tego rodzaju pracach standardami. Obszar stanowisk znajdujący się w pasie „autostradowym” o szerokości 80-90 m był podzielony na ary, stanowiące podstawowe jednostki eksploracyjne i dokumentacyjne. W praktyce eksploracje prowadzono w obrębie ćwiartek arów. Warstwa humusu została usunięta spychaczem, po czym eksplorowano istniejące nawarstwienia kulturowe (= warstwy akumulacyjne) oraz dokumentowano i badano wydzielające się obiekty. Cała akcja wykopaliskowa była jak do tej pory największym, archeologicznym przedsięwzięciem badawczym na terenie województwa podkarpackiego. Łącznie przebadano bowiem 8,04 ha, uzyskując niezwykle interesujące materiały. Zasadnicze wyniki zostaną wkrótce przedstawione w wyczerpujących, odrębnych opracowaniach monograficznych, które aktualnie znajdują się w przygotowaniu. Tutaj omówimy jedynie główne wnioski wynikające z tak dużej kampanii wykopaliskowej.

NOWA WIEŚ, STAN. 3 i 4

Stanowiska są usytuowane na pagórze zbudowanym z utworów fluwioglacjalnych przykrytych różnymi piaskami, miejscami zeolizowanymi. Wywyższenie to rozciąga się równoleżnikowo na przestrzeni około 1200 m. Wznosi się do 10 m ponad dno doliny i współczesne koryto Mrowli na południu i dno doliny bezimiennego ciek na północy. Na wschód od pagóra rozciąga się dolina i współczesne koryto Wisłoka, na zachód – podmokła dolina Rynny Podkarpackiej. Obszar ten lokuje się na w południowej części Kotliny Sandomierskiej. Przebadano powierzchnię 208 arów. Na zbadanym wykopaliskowo terenie odkryto łącznie 272 obiekty nieruchome, 664 zabytki krzemienne i kamienne oraz 1920 fragmentów ceramiki (liczba ta obejmuje fragmenty po rekonstrukcji). Zdecydowana większość zabytków ruchomych zalegała poza obiektami w stropowych poziomach piasków pokrywowych. Odkryte pozostałości są podstawą wyróżnienia następujących faz chronologicznych aktywności człowieka w obrębie stanowisk.

I. Najstarsze pozostałości można datować na późny paleolit. Wśród nich są zabytki charakterystyczne dla kultury świderskiej (liściak, rdzeń wiórowy dwupiętowy). Materiały późnopleistoceny są prawdopodobnie pozostałością kilku obozowisk lub/i śladami penetracji tego terenu w późnym plejstocenie.

II. Zdecydowana większość materiałów krzemiennych ma charakter mezolityczny (rdzenie mikrolityczne wiórowe, regularne wiórki, zbrojniki, narzędzia). Mamy tu do czynienia ze śladami kilku obozowisk związanych z ludnością kultur: komornickiej, chojnicko-pieńkowskiej i janisławickiej. Nie-

stety, na skutek procesów podepozycyjnych oraz aktywności człowieka w młodszych okresach pradziejów nie zachowały się pierwotne układy krzemienicowe. Dlatego też określenie wielkości i charakteru obozowisk poszczególnych kultur nie jest możliwe.

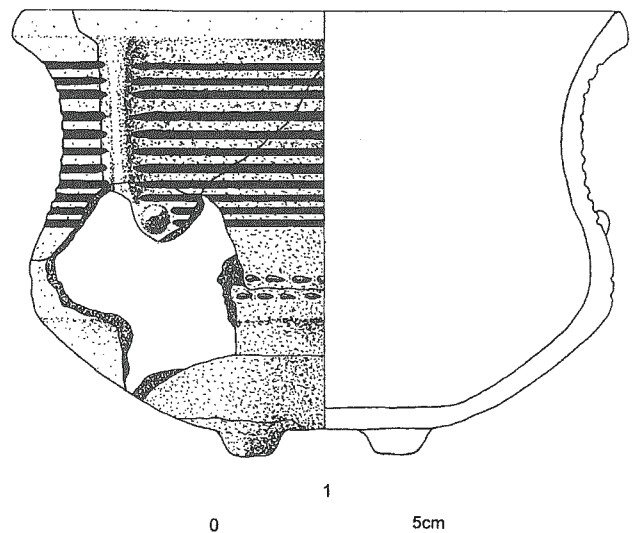
III. Najstarsze materiały neolityczne reprezentowane są przez nieliczne fragmenty ceramiki z jednego naczynia, kultury malickiej. Są to zapewne ślady penetracji tego terenu przez ludność wspomnianej kultury. Obszar Nowej Wsi leży już poza strefą ze środowiskiem naturalnym sprzyjającym osadnictwu i gospodarce społeczności wczesnoneolitycznych (poza lessami). Dlatego też nie dziwi to, że nie natrafiono tutaj na pozostałości bardziej trwałych form osadnictwa.

IV. Liczniejsze są materiały kultury pucharów lejkowatych (26 fragmentów ceramiki po rekonstrukcji). Z ludnością tej kultury łączą się również niektóre zabytki krzemienne, przede wszystkim wykonane z krzemieni jurajskich odmiany G. Materiały są pozostałością obozowiska lub obozowisk; nie odnotowano śladów urządzeń osadowych tych społeczności.

V. Z kulturą ceramiki sznurowej łączą się nieliczne fragmenty ceramiki oraz być może niektóre zabytki krzemienne. Materiały te są śladem niewielkiego obozowiska.

VI. Śladem osadnictwa ludności kultury mierzanowickiej są: 1 pewnie datowany fragment ceramiki oraz być może niektóre zabytki krzemienne. Są to pozostałości niewielkiego obozowiska.

VII. Pozostałości osadnictwa kultury trzcinieckiej to 424 fragmentów ceramiki (po rekonstrukcji) oraz 9 obiektów. Ceramika jest zróżnicowana i niejednorodna chronologicznie. Sugeruje to, że na omawianych stanowiskach mamy do czynienia z pozostałościami więcej niż jednej osady ludności tej kultury.

Ryc. 2. Nowa Wieś, stan. 3-4. Zrekonstruowane naczynie kultury trzcinieckiej z obiektu 41

Abb. 2. Nowa Wieś, Fst. 3-4. Rekonstruiertes Gefäß der Trzcinieck Kultur aus dem Objekt 41

Рис. 2. Новая Вель, пам. 3-4. Реконструированный сосуд тщиинецкой культуры из объекта 41

VIII. Osadnictwo kultury łużyckiej (grupa tarnobrzeńska) reprezentuje 14 obiektów nieruchomych oraz 479 fragmen-

wności
 owały
 kreśle-
 kultur

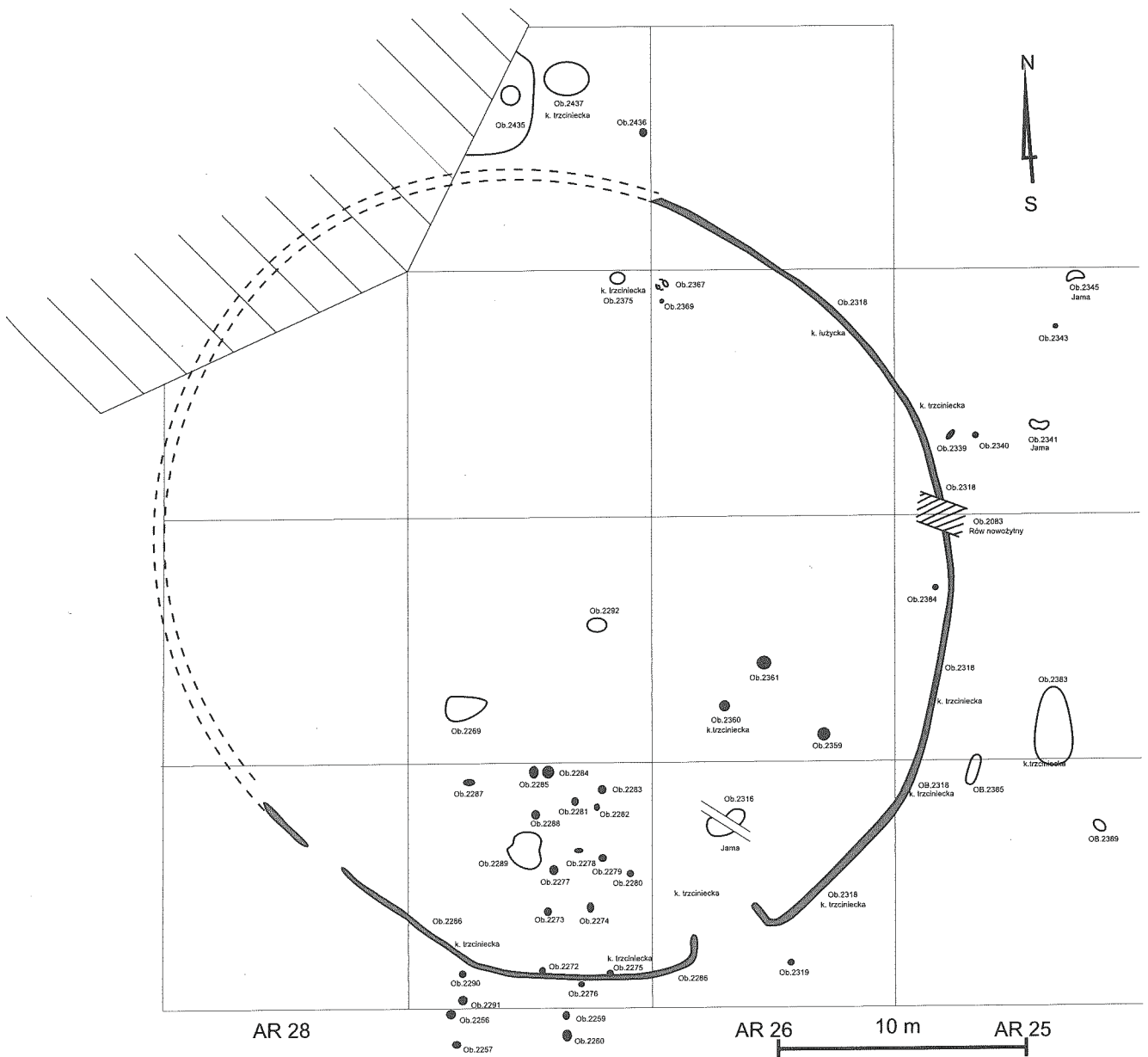
owane
 zynia,
 terenu
 si leży
 jącym
 znych
 o tutaj

watych
 cią tej
 przede
 G. Ma-
 odno-
 i.
 e frag-
 ienne.

wickiej
 może
 ielkie-

to 424
 w. Ce-
 icznie.
 o czy-
 dności

kultury
 rzciniac
 osyud
 rzeska)
 gmen-

Ryc. 3. Terliczka, stan. 5. Rzut poziomy obiektu rowkowego w typie kraalu (późna epoka brązu – data radiowęglowa w granicach IX wieku BC)

Abb. 3. Terliczka, Fst.5. Grundriss eines Rillenobjekts vom Kraaltyp (späte Bronzezeit- Radiocarbon- Datum ca. IX Jh. BC)

Рис. 3. Тэрличка, пам. 5. План аб'екта, асучужаенаго ровікам – тыпа крааль (эпоха поздняй бронзы – углеродная датіроўка в прэделах IX века BC)

tów ceramiki (po rekonstrukcji). Ceramika jest zróżnicowana chronologicznie. Zidentyfikowano materiały z fazy III grupy tarnobrzeskiej oraz ceramikę starszą. Materiały te sugerują, że na analizowanych stanowiskach mamy do czynienia z pozostałościami jednej długotrwałej osady lub, co bardziej prawdopodobnie, z co najmniej dwoma osadami o nieco odmiennej chronologii.

IX. Materiały kultury przeworskiej to 13 fragmentów ceramiki i jeden obiekt (jama osadowa), przy czym jego związek z kulturą przeworską nie jest pewny.

X. Pozostałości datowane na wczesne i późne średnio-wiecze to wyłącznie drobne fragmenty ceramiki (72 ułamki). Nie natrafiono na badanym terenie na jakiegokolwiek zabytki nieruchome. Odkryte pozostałości można interpretować jako ślady eksploatacji gospodarczej tego terenu.

XI. Materiały nowożytnie datowane są od XVI wieku po czasy współczesne. Są to: 7 obiektów nieruchomych oraz 758 fragmentów ceramiki. Są to ślady eksploatacji gospodarczej mieszkańców istniejących tutaj wsi.

TERLICZKA, STAN. 4 i 5

Łącznie przebadano tutaj 528 arów (260 w obrębie stan. 5 i 268 w obrębie stan. 4). Część zachodnia badanego kompleksu (stanowisko nr 4) leży w obrębie płaskiej równiny terasy rędzinnej o wysokości 195,5–195,75 m n.p.m. (7,5 m nad współczesne koryto Wisłoka). Obszar ten jest pokryty otworami gliniasto-piaszczystymi, będącymi osadami rzeczynymi (madami). Jak wynika z analizy Piotra Gębicy (2006) charakterystyczne dla tego stanowiska jest występowanie naprzemianległych lamin mułkowych i piaszczystych. Wskazuje to na częste, okresowo występujące zalewy powodziowe. Obserwacje makroskopowe potwierdzają wyniki analiz laboratoryjnych i datowania metodą luminescencyjną – OSL (P. Gębica 2006). Do głębokości 26 cm (zawartość węgla organicznego do 0,324%) występuje warstwa próchniczna, a do głębokości 45–55 cm poziom iluwalny, wzbogacony w związki żelaza (do 1,89%). Uzyskane daty dla piasków gliniastych (mułkowych; $6,47 \pm 0,46$ tys. lat BP – próbka pobrana z głębokości 71–75 cm) i pyłów z piaskami mułkowymi ($9,40 \pm 0,59$ tys. lat BP; próbka pobrana z głębokości 121–125 cm) wskazują jednoznacznie na staroholocenijski wiek pokrywy madowej (P. Gębica 2006).

Część wschodnia kompleksu (stanowisko 5) charakteryzuje się bardziej zróżnicowaną rzeźbą. Jego zachodni sektor stanowi kontynuację warunków zaobserwowanych dla stanowiska nr 4. Obecne są tutaj takie same pokrywy madowe. Zupełnie odmienna jest środkowa i wschodnia część stanowiska. Jest to piaszczysty pagór, wydłużony z NW na SE, tworzący kulminację o wysokości 196,5 m n.p.m. (8,5 m nad koryto Wisłoka). Ostatnie piaszczyste jest w niższej partii przykryty młodszymi madami i podcięty z dwóch stron przez starorzecza, wykorzystywane przez bezimienne, okresowe cieki. Z wykonanych analiz i badań specjalistycznych (P. Gębica 2006) wynika, że przeważają tutaj piaski drobno- i średnioziarniste, z dominującą frakcją poniżej 0,25 mm (od 54 do 66 % ogólnego udziału). Zaznaczony jest też udział (kilkuprocentowy) frakcji pyłastej, a także piasków gruboziarnistych i bardzo drobnych żwirków. Te ostatnie są efektem wywiewania (deflacji) najdrobniejszych ziaren i pozostawienia na powierzchni laminy

najgrubszego materiału (tzw. bruk deflacyjny), który wykazuje ponadto cechy obróbki eolicznej. Stopień zmatowienia i doskonała obróbka ziaren kwarcu wskazują na ich pochodzenie eoliczne i powalają wiązać ich powstanie ze schyłkiem plenivistulianu – późnym vistulianem. Potwierdza to wynik datowania OSL próbki piasku (z głębokości 71–75 cm) dla którego uzyskano datę $14,97 \pm 0,90$ tys. lat BP.

Od wschodu stanowisko nr 5 jest ograniczone wyraźnym obniżeniem o charakterze starorzecza, mającego zresztą połączenie z innym, okalającym stanowisko od północy. W dnie starorzecze jest rozcięte rowem melioracyjnym. Prowadzona tam eksploracja pokazała interesujące profile, na które składa się kilka warstewek różnobarwnych ilów oraz piasków. W dnie, na głębokości ± 100 cm znajdują się gałęzie i pnie drzew. Osady te stanowią wypełnienie niewielkiego jeziora starorzecznego. Były tam deponowane w sposób naturalny, w warunkach płytkiego zalegania wód gruntowych, substancje organiczne, w tym pnie i fragmenty drzew. Przykrywająca warstwę organiczną pokrywa mad reprezentuje osady pozakorytowe składane w środowisku wolno płynących wód wezbraniowych (piasek) i pochodzących z dekantacji wód powodziowych drobnego materiału zawieszinowego (iły). Sedymentacja tych utworów była przerywana epizodami bardzo wolnego przyrastania i tworzenia kopalnych poziomów ilasto-próchnicznych. Długie wypełnianie starorzecza dobrze dokumentują daty dendro i radiowęglowe, wykonane dla drewna z najniższego poziomu:

Dendro – (TER 25) – 106–163 AD (data zdeponowania – po 170 AD)

C14 – (Poz-17525) – 4060 ± 35 BP = 2700–2470 BC¹

– (Poz-17526) – 4065 ± 35 BP = 2700–2480 BC

– (Poz-17527) – 4780 ± 40 BP = 3650–3510 BC

– (Poz-17528) – 5040 ± 40 BP = 3960–3710 BC

Deponowanie drewna w wypełniku obniżenia wg uzyskanych dat trwało co najmniej kilka tysięcy lat, a na pewno następowało w neolicie (daty radiowęglowe) i okresie rzymskim (data dendro). Natomiast jego wypełnienie dokonało się zapewne w czasach późnego średniowiecza i okresie nowożytnym. Pośrednio wskazują na to analizy palinologiczne, potwierdzające obecność pyłku gryki w ciemnych warstwach wypełnika (A. Wacnik 2006).

Uzyskany materiał archeologiczny wskazuje na obecność co najmniej kilku faz i epizodów osadniczych na stanowisku.

I. Horyzont górnopaleolityczny, obecny na części stan. 4, reprezentowany przez zabytki krzemienne związane z kompleksem graweckim, występujące w układzie krzemieniowym (P. Gębica, P. Mitura 2006, s. 31–35).

II. Horyzont schyłkowopaleolityczny, zarejestrowany na tym samym obszarze (stan. 4), obecny przede wszystkim w postaci klasycznych materiałów kultury świderskiej. Nie wykluczone jednak, że jest tu także obecna faza od niej starsza z tylczakami łukowatymi i drapaczami tarnowiańskimi (P. Gębica, P. Mitura 2006, s. 35). Materiały świderskie zare-

¹ Wiek kalendarzowy (BC) podano po kalibracji dla prawdopodobieństwa 95% przy uwzględnieniu najwyższego odsetka wskazań. Wyniki analiz C14 i kalibracje wykonał dr hab. inż. Tomasz Goslar z Poznańskiego Laboratorium Węglowego. Wyniki analizy dendrochronologicznej wg ustaleń prof. AGH dr hab. Marka Krąpca.

wyka-
wienia
pocho-
yłkiem
wynik
m) dla

ważnym
ą połą-
W dnie
adzona
e skła-
asków.
i pnie
eziorka
uralny,
abstan-
krywa-
osady
ch wód
zi wód
ty). Se-
ni bar-
iomów
dobrze
ne dla

owania

vg uzy-
pewno
e rzym-
konoła
sie no-
giczne,
rswtach

a obec-
na sta-

stan. 4,
z kom-
niowym

rowany
wszyst-
erskiej.
od niej
ńskimi
ie zare-

wdopo-
wskazań.
z Goslar
endro-
pca.

Fot. 1. Terliczka, stan. 5. Widok na stanowisko w trakcie badań

Fot.1. Terliczka, Fst.5. Blick auf die Fundstelle während der Grabungen

Фото 1. Тэрличка, пам. 5. Вид памятника в ходе раскопок

Fot. 2. Terliczka, stan. 5. Widok na stanowisko w trakcie badań

Fot. 2. Terliczka, Fst. 5. Blick auf die Fundstelle während der Grabungen

Фото 2. Тэрличка, пам. 5. Вид памятника в ходе раскопок

Fot. 3. Terliczka stan. 5. Plecionka organiczna z wnętrza studni (IX w. BC)

Fot. 3. Terliczka, Fst. 5. Geflecht aus der Brunnenverfüllung (IX Jh. BC)

Фото 3. Тэрличка, пам. 5. Органическая племёнка из колодца (IX в. BC)

Fot. 5. Terliczka, stan. 4. Zawieszka bursztynowa (paciorek; okres rzymski)

Fot. 5. Terliczka, Fst. 4. Bernsteinanhänger (Perle; römische Keiserzeit)

Фото 5. Тэрличка, пам. 4. Янтарная подвеска (бусинка; римский период)

Fot. 4. Terliczka stan. 5. Hak drewniany z wnętrza studni (IX w. BC)

Fot. 4. Terliczka, Fst. 5. Holzhack aus der Brunnenverfüllung (IX Jh. BC)

Фото 2. Тэрличка, пам. 5. Деревянный крюк из колодца (IX в. BC)

Fot. 6. Terliczka, stan. 5. Studnia drewniana (IX w. BC)

Fot. 6. Terliczka, Fst. 5. Holzbrunnen (IX Jh. BC)

Фото 6. Тэрличка, пам. 5. Деревянный колодец (IX в. BC)

Fot. 7. Terliczka, stan. 5. System igłofiltrów w trakcie osuszania obszaru eksploracji drewnianej studni (IX w. BC)

Fot. 7. Terliczka, Fst.5. System der Nadelfilter während der Trockenlegung des Explorierungsgebietes (Holzbrunnen- IX Jh. BC)

Фото 7. Тэрличка, пам. 5. Система иглофильтров в ходе осушения территории при раскопках деревянного колодца (IX в. BC)

TERLICZKA 4 AR 140
 OBIEKT-1250 CZĘŚĆ- B
 POZIOM- 50 PROFIL-
 WARSTWA- 22 09 05

Fot. 8. Terliczka, stan. 4. Rzut poziomy obiektu z okresu rzymskiego

Fot. 8. Terliczka, Fst. 4. Objektgrundriss aus der römischen Keiserzeit

Фото 8. Тэрличка, пам. 4. План объекта римского периода

Fot. 9. Terliczka, stan. 1/Łąka, stan. 27. Rzut poziomy i profil obiektu z okresu rzymskiego

Fot. 9. Terliczka, Fst. 1/ Łąka Fst. 27. Objektgrundriss und Profil aus der römischen Keiserzeit

Фото 9. Тэрличка, пам. 1/Лонка, пам. 27. План и разрез объекта римского периода

Fot. 10. Terliczka, stan. 4. Rzut poziomy obiektu z okresu rzymskiego

Fot. 10. Terliczka, Fst. 4. Objektgrundriss aus der römischen Keiserzeit

Фото 10. Тэрличка, пам. 4. План объекта римского периода

jestrowano także na stan. 5. Może to wskazywać na obecność dwóch odrębnych obozowisk.

III. Horyzont mezolityczny, reprezentowany przez występujące na stan. 4 i 5 charakterystyczne zbrojniki i inne wytwory krzemienne.

IV. Materiały neolityczne, występujące dosyć sporadycznie zarówno na stan. 4, jak i 5, w postaci ceramiki (młodsze kultury wstęgowe i kultura pucharów lejkokształtnych) i narzędzi krzemianych i kamiennych.

V. Horyzont wczesnobrązowy, wskazujący na krótkotrwały epizod osadniczy (stan. 4 i 5) w okresie trwania kultury mierzanowickiej (nieliczne przykłady ceramiki i narzędzi kamiennych i krzemianych).

VI. Osada(-y) kultury trzcinieckiej. Jest to dosyć pokaźna grupa materiałów ceramicznych o klasycznej stylistyce, występujących w zasadzie na całej badanej powierzchni (stan. 4 i 5) z kilkoma koncentracjami.

VII. Osada kultury łużyckiej, stwierdzona na stan. 5, w części kulminacji piaszczystego wyniesienia i terenów sąsiednich. Z tego czasu pochodzi dosyć duża seria ceramiki i wiele obiektów, z których najciekawsza jest studnia drewniana z wydrążonego pnia. Uzyskała ona datę dendro – 872 BC². Interesującym obiektem okazała się też okrągła konstrukcja rowkowa w typie kraalu z uchwyconą bramą. Daty C14 wskazują na chronologię w granicach IX wieku BC. Co ciekawe, lokalizacja tego założenia wskazuje na jej peryferyjny charakter w stosunku do centrum właściwej osady. Bardzo interesujący okazał się materiał ruchomy, reprezentowany prawie wyłącznie przez ceramikę. Słabo zaznaczone są w niej cechy typowe dla tzw. grupy tarnobrzeskiej. Wyraźniejsze są natomiast powiązania z grupą górnośląsko-małopolską (głównie bogactwo garnków z guzkami, niektóre typy czerpaków, grzechotka).

VIII. Osada kultury przeworskiej z późnego okresu rzymskiego, zarejestrowana głównie na stan. 4 i zachodnim skrawku stan. 5. Wystąpiły tu typowe obiekty osadowe w postaci ziemianek i czworokątnych, wylepianych gliną palenisk. Materiał ruchomy w postaci ceramiki lepionej i toczonej na kole, a także nielicznych przedmiotów żelaznych i brązowych, wskazuje na chronologię w granicach fazy C, a może nawet D. Z ciekawszych znalezisk należy wymienić bursztynową zawieszkę.

IX. Ślady nowożytniej wsi, zlokalizowanej we wschodniej części stanowiska nr 5. Są to różnego rodzaju obiekty ziemne (także o charakterze mieszkalnym) z charakterystyczną ceramiką datowaną w granicach XV–XVII wieku. Zwraca tutaj uwagę obecność dość licznej serii tzw. półmajoliki.

TERLICZKA 27 – ŁĄKA 1

Jest to kompleks stanowisk, pierwotnie wyodrębnionych jako dwa sąsiadujące, a stanowiące jedno duże stanowisko,

które zajmuje wyraźne, piaszczysto-gliniaste wyniesienie w dolinie Wisłoka. Jest ono oddalone zaledwie o 200 m w kierunku wschodnim od wcześniej omówionego stanowiska nr 5. Badania objęły tutaj 79 arów w północno-zachodniej części całego stanowiska (jego większa część znajduje się na południe od pasa autostradowego). Dodatkowo eksplorację ograniczyły nieuregulowane przez zleceniodawcę kwestie własności na jednej z działek, rozcinającej badany teren na dwie części.

Na stanowisku odkryto interesujące obiekty (typowe jamy osadowe, dolki słupowe) i materiały (ponad 3300 fragmentów ceramiki, 4 przęśliki, 53 zabytki krzemienne, polepa, kości, rozcieracze kamienne), które pozwalają mówić o następujących fazach zasiedlenia:

I. Wczesna epoka brązu, kiedy istniała tutaj osada lub obozowisko kultury mierzanowickiej. Z tej fazy pochodzi zapewne zdecydowana większość zabytków krzemianych, w tym siekiera i sierp, a także fragmenty ceramiki.

II. Późna epoka brązu i wczesna epoka żelaza z osadą kultury łużyckiej. Odkryto tutaj materiały bardzo podobne do tych ze stanowiska 4/5, w tym także wyraźnie nawiązujące do grupy górnośląsko-małopolskiej. Obiekty reprezentują klasyczne jamy osadowe.

III. Okres wpływów rzymskich – osada kultury przeworskiej. Jest to najbardziej interesujący epizod osadniczy. Odkryte obiekty miały charakter dosyć rozproszony w obrębie całej badanej przestrzeni. Najciekawszym obiektem była studnia drewniana o konstrukcji zrębowej, dla której uzyskano datę dendro – 152 AD³. Pozyskany materiał ruchomy wskazuje jednak na datowanie głównie w granicach młodszego okresu rzymskiego (m.in. ceramika toczona).

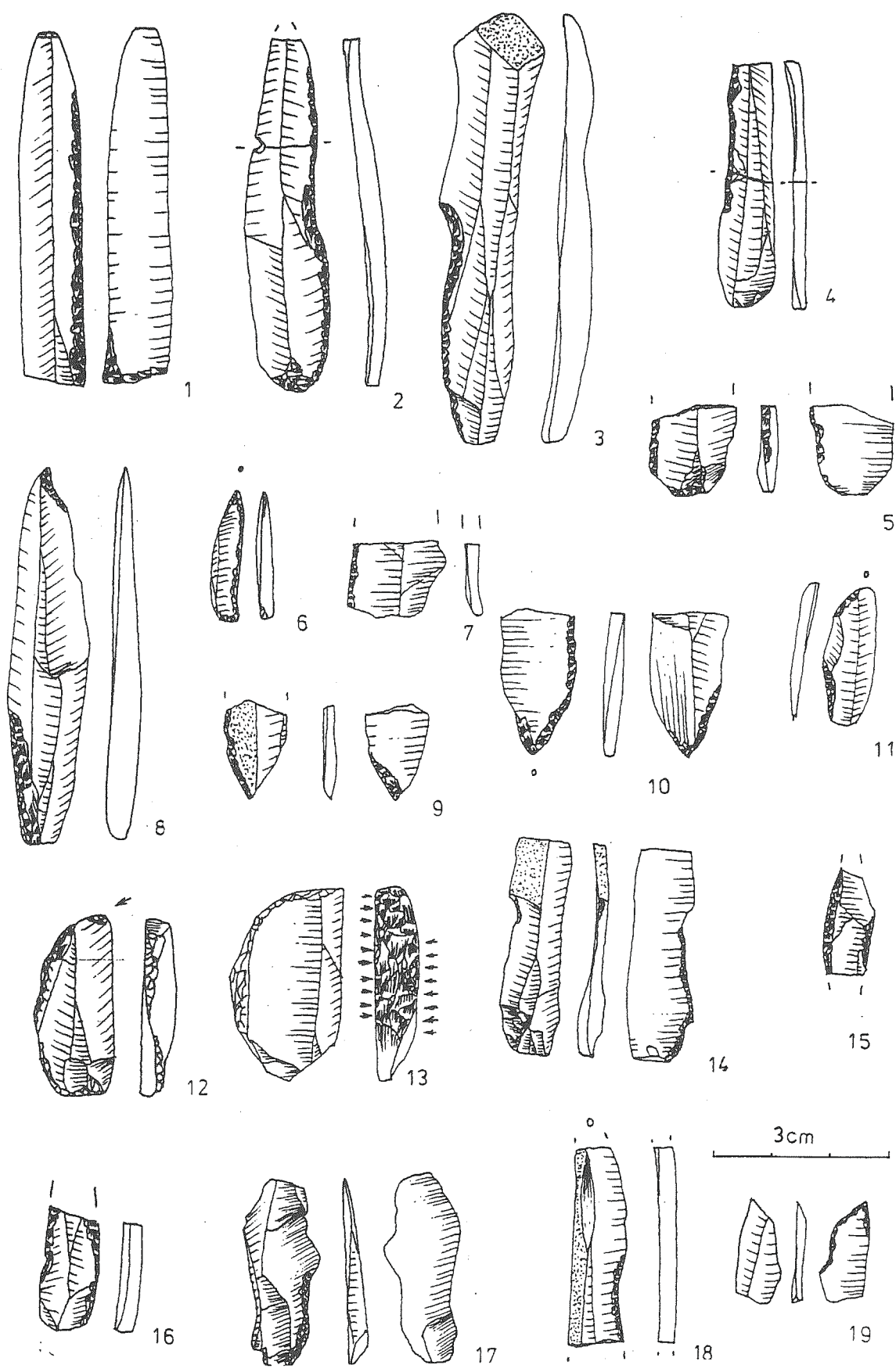
IV. Okres wczesnośredniowieczny reprezentowany tylko przez 2 obiekty, dokumentujące słabo czytelną fazę zasiedlenia stanowiska po X wieku.

V. Czasy nowożytne, łączące się z funkcjonowaniem na tym obszarze osadnictwa historycznego – wieś Terliczka – min. zgrupowanie obiektów odpowiadających jednej zagrodzie o chronologii starszej niż XX wiek.

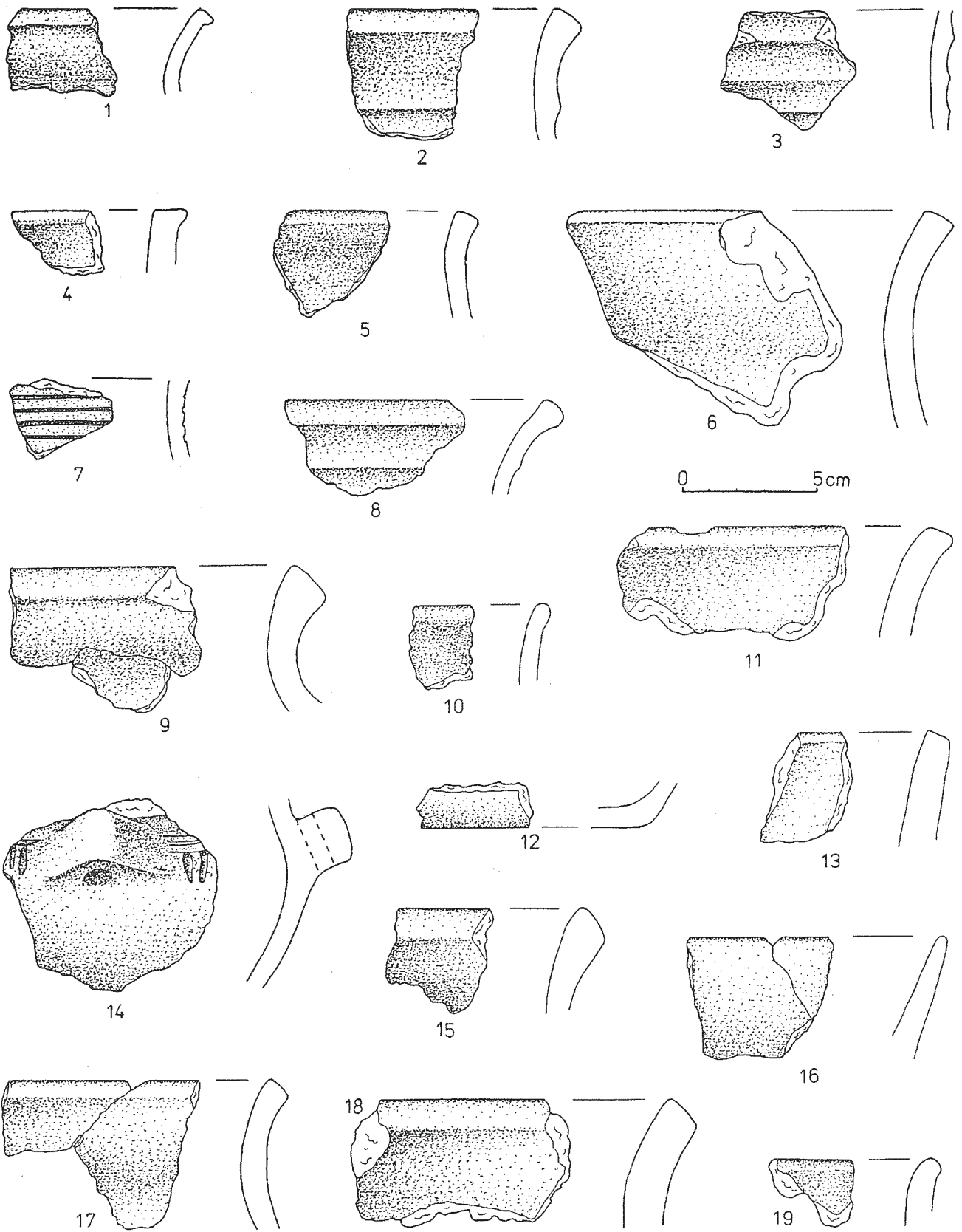
Badane w 2005 roku stanowiska ze względu na swą bliską lokalizację, stanowią obecnie największą, zbadaną archeologicznie przestrzeń na terenie woj. podkarpackiego. Bardzo wymowny jest przykład stanowisk 4 i 5, gdzie zbadano pas o długości prawie 750 m. Wartość tych badań wynika głównie z ich szerokopłaszczyznowego charakteru, a także odkrycia wielu interesujących materiałów, które do tej pory nie były znane z tej części Polski południowo-wschodniej – np. górnopaleolitycznych. Po pełnym opracowaniu i opublikowaniu znajdą one swe trwałe miejsce w archeologii środkowoeuropejskiej.

² Datowanie dębowej konstrukcji mocującej zasadniczy, wiązowy pień. Określenia i datowania prof. AGH dra hab. Marka Krąpca.

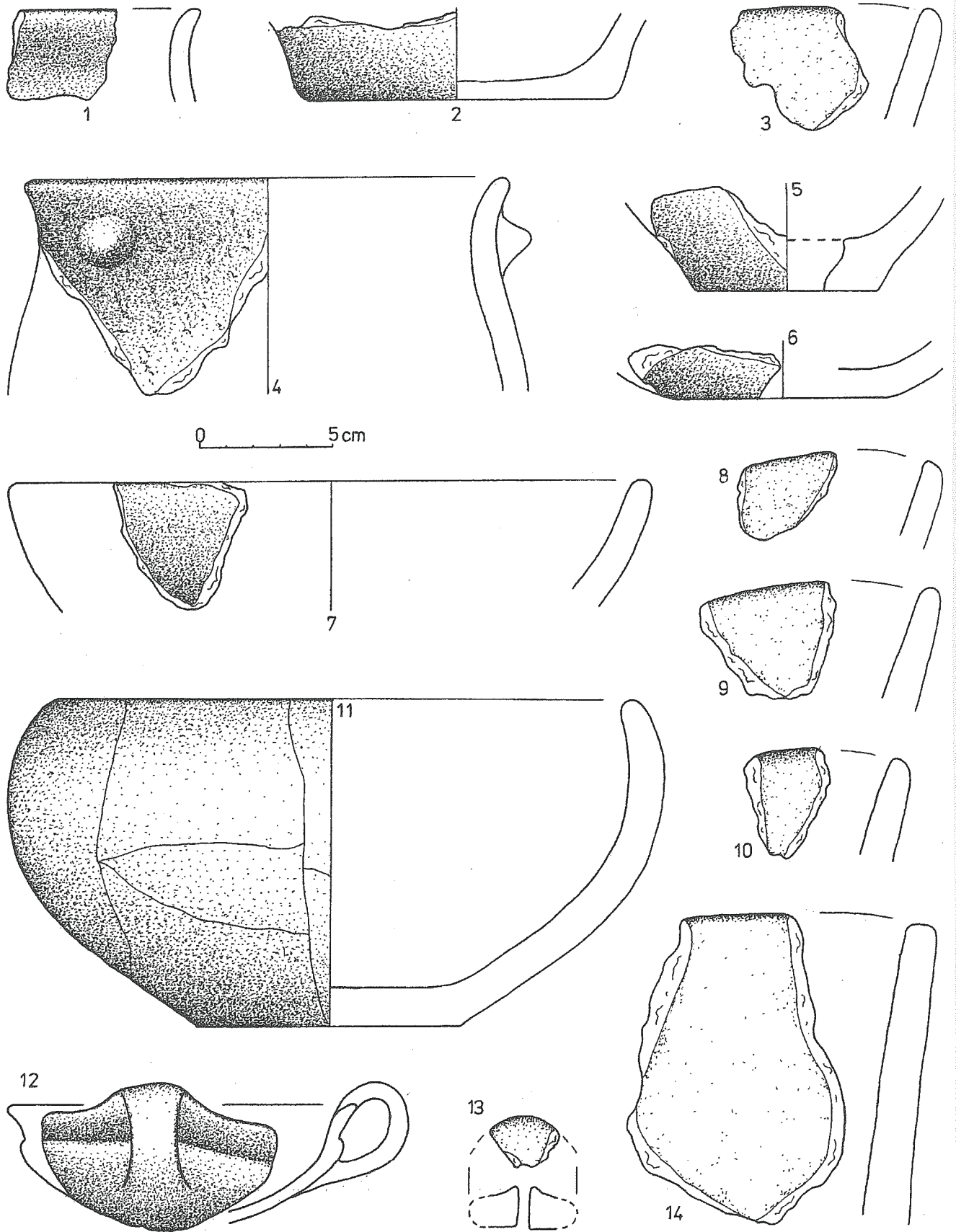
³ Datowanie wykonał prof. AGH dr hab. Marek Krąpiec. Jest to cała sekwencja dat wskazujących na połowę II wieku AD. Data najbardziej wiarygodna, uzyskana dla próbki o największej liczbie słoików z zachowanym białym to właśnie 152 AD.

Tabl. I. Terliczka, stan. 4. Wybór paleolitycznego materiału krzemiennego
 Taf. I. Terliczka, Fst. 4. Paläolithisches Silexmaterial. Auswahl
 Табл. I. Тэрличка, пам. 4. Выборка палеолітычнага кремневага матэрыяла

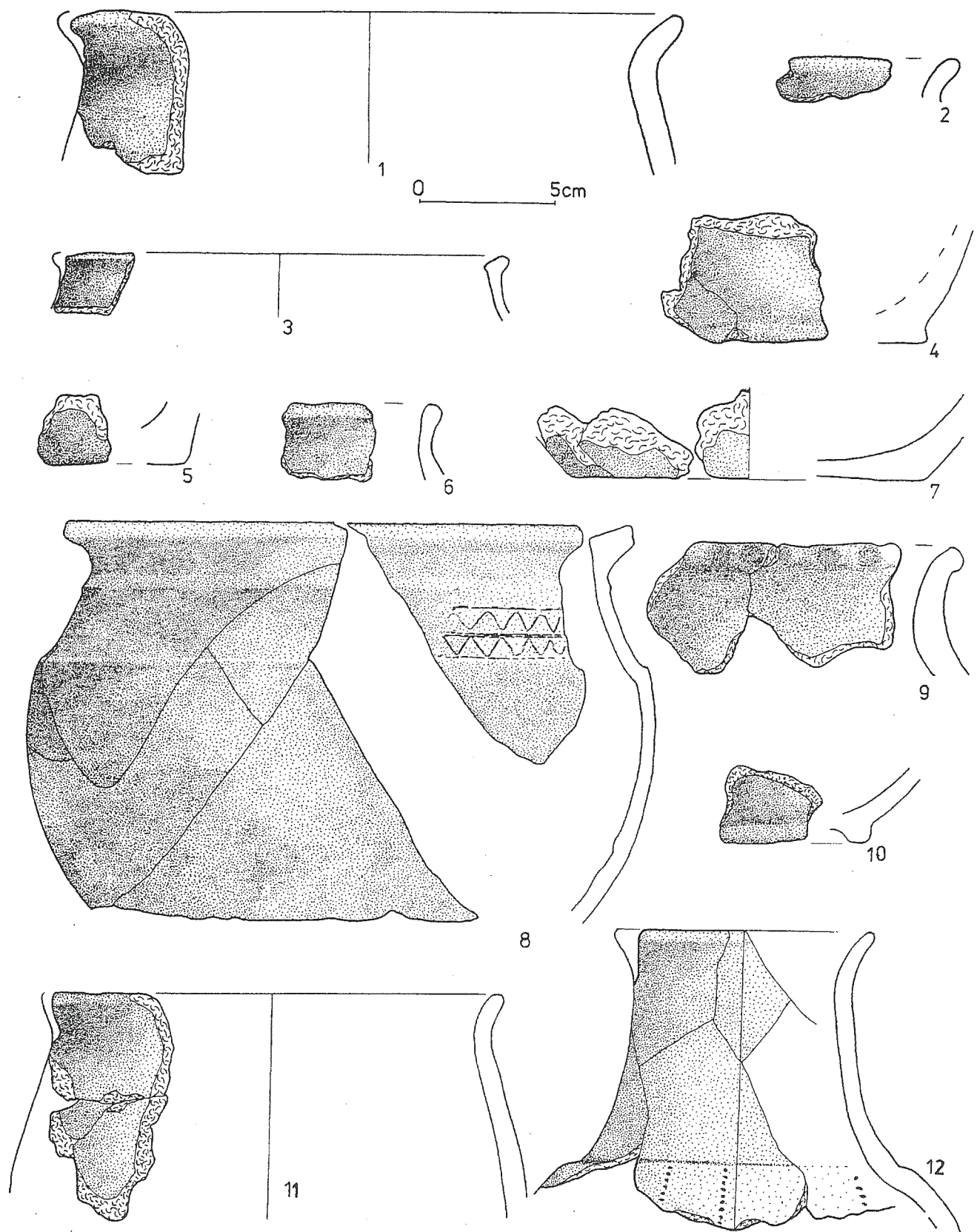
Tabl. II. Terliczka, stan. 5. Wybór ceramiki kultury trzcinięckiej
 Taf. II. Terliczka, Fst. 5. Keramik der Trzcinięc- Kultur. Auswahl
 Табл. II. Тэрличка, пам. 5. Выборка керамікі тшцінецкай культуры

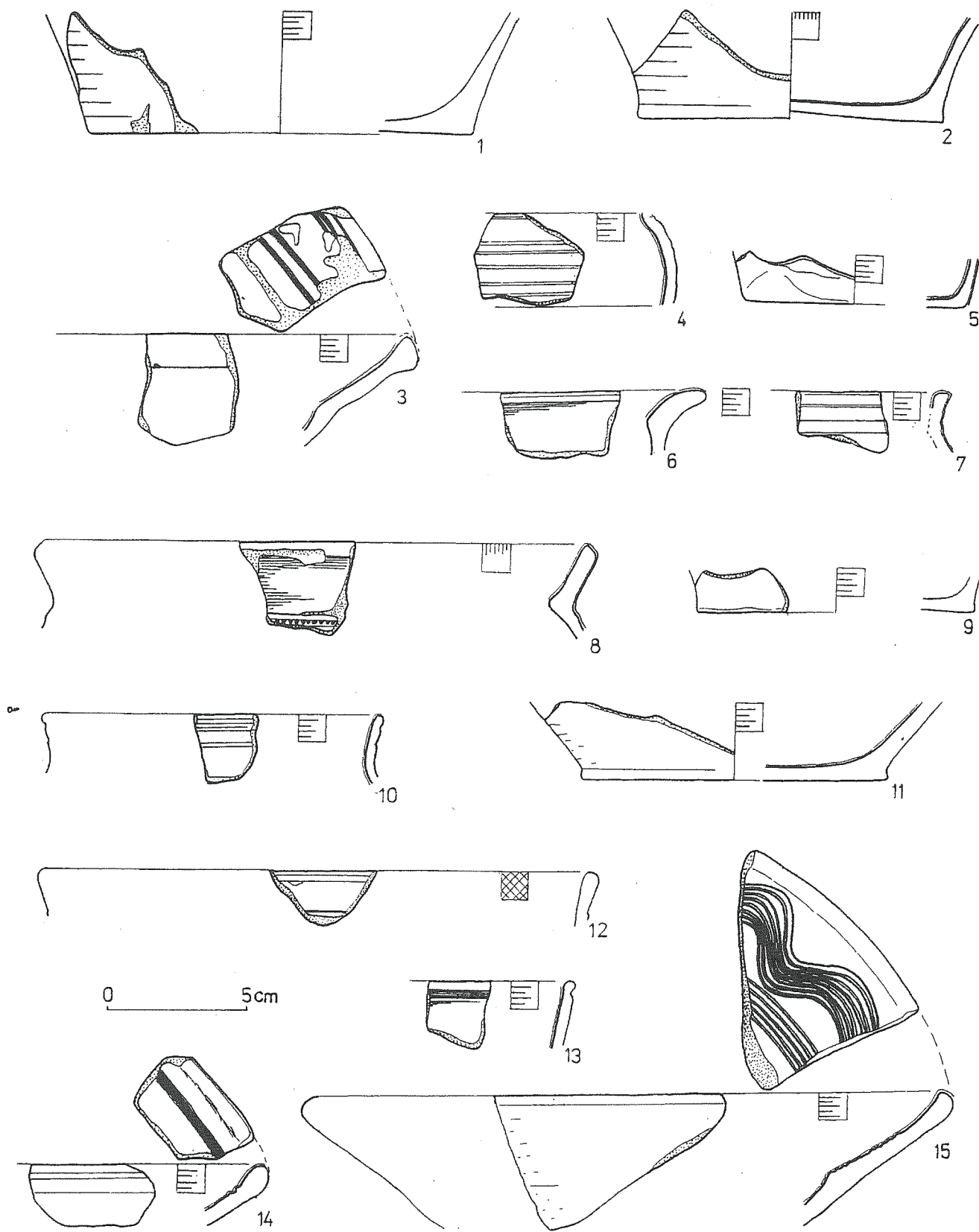
Tabl. III. Terliczka, stan. 5. Wybór ceramiki kultury lużyckiej
 Taf. III. Terliczka, Fst. 5. Keramik der Lausitzer Kultur. Auswahl
 Табл. III. Тэрличка, пам. 5. Выборка керамікі лужицкай культуры

Tabl. IV. Terliczka, stan. 1. Wybór ceramiki kultury łużyckiej
 Taf. IV. Terliczka, Fst. 1. Keramik der Lausitzer Kultur. Auswahl
 Табл. IV. Тэрличка, пам. 1. Выборка керамікі лужицкай культуры

Tabl. V. Terliczka, stan. 4. Wybór ceramiki z okresu rzymskiego
 Taf. V. Terliczka, Fst. 4. Keramik aus der Römerzeit. Auswahl
 Табл. V. Тэрличка, пам. 4. Выборка керамікі рымскага перыяда

Tabl. VI. Terliczka, stan. 5. Wybór ceramiki nowożytnej

Taf. VI. Terliczka, Fst. 5. Neuzzeitliche Keramik. Auswahl

Табл. VI. Тэрличка, пам. 5. Выборка керамікі новага времени

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

- Gębica P.
2005 *Wyniki ekspertyzowych badań geomorfologicznych przeprowadzonych na stanowiskach archeologicznych nr 4, 5a i 5b w Terliczce koło Rzeszowa*, opracowania autorskie przechowywane w FROA Rzeszów.
- Gębica P.; Mitura P.
2005 *Wstępne wyniki badań geomorfologiczno-archeologicznych przeprowadzonych na stanowisku nr 4 w Terliczce k. Rzeszowa*; [w:] *Archeologia Kotliny Sandomierskiej*, Rocznik Muzeum Regionalnego w Stalowej Woli, Stalowa Wola, s. 19–38.
- Wacnik A.
2005 *Przemiany szaty roślinnej w rejonie Terliczki i ich związek z lokalnym osadnictwem. Sprawozdanie z przeprowadzonych analiz palinologicznych*, opracowanie autorskie przechowywane w FROA Rzeszów.

Sylwester Czopek, Andrzej Pelisiak

Erste breitflächige Grabungsarbeiten auf der Autobahnstrecke A4 in den Grenzen der Woiwodschaft Karpatenvorland

Zusammenfassung

Im Jahre 2005 wurden erste breitflächige Grabungsarbeiten auf der Strecke der Autobahn A4 im Bereich der Woiwodschaft Karpatenvorland durchgeführt. Man untersuchte drei Fundstellen oder besser gesagt Fundstellenkomplexe, denn die bisherige von dem Amt für Denkmalpflege vorgeschlagene Nummerierung erwies sich, angesichts der realen Fläche der Fundstellen, als unzureichend.

Das waren Fundstellen:

- Nowa Wieś, Fst. 3 und 4
- Terliczka, Fst. 4 und 5
- Terliczka, Fst. 1/Łąka, Fst. 27

Alle Fundstellen befinden sich in den Grenzen der Gemeinde Trzebownisko, die dem Kreis Rzeszów angehört. Die Forschungen führte man zwischen Mai und November 2005, wobei man sich an alle bei derartigen Arbeiten geltenden standardisierten Prozeduren gehalten hat. Die im 80–90 m breiten Bereich der Autobahn A4 liegenden Fundstellenflächen wurden in einzelne Aren, die Grundeinheiten für Explorierungs- und Dokumentationsarbeiten bilden, eingeteilt. Die Explorierung wurde praktisch in den von Vierteln von Aren aufgenommen. Nachdem die Humusschicht mit einem Planiergerät entfernt worden war, explorierte man die vorhandenen Kulturschichtungen (Akkumulationsschichten).

Danach untersuchte und dokumentierte man die freigelegten Objekte. Diese Ausgrabungskampagne war bisher das größte archäologische Unternehmen auf dem Gebiet der Woiwodschaft Karpatenvorland. Man untersuchte insgesamt 8,04ha, wobei man interessante Materialien gewonnen hat.

Die 2005 erforschten Fundstellen sind heute, aufgrund ihrer nahen Lokalisierung, das größte archäologisch erforschte Gebiet im Bereich der Woiwodschaft Karpatenvorland. Ein Beispiel dafür liefern die Fundstellen 4 und 5, wo man einen 750 m langen Streifen erforscht hat. Der Wert dieser Forschungen resultiert vor allem aus ihrem breitflächigen Charakter, und auch daraus, dass man bei dieser Gelegenheit viele interessante Objekte (z.B. Brunnen, Kraal, Herdstellen, Ablagerungsgruben, darunter Grubenhäuser) und Materialien, die bisher aus diesem Teil Südostpolens nicht bekannt waren- z.B. jungpaläolithische Materialien freigelegt hat. Man gewann auch eine breite Sammlung von Quellen, die für alle urgeschichtlichen Epochen, Frühmittelalter und Neuzeit repräsentativ sind. Den größten Teil der Fundmaterialien soll man mit der Trzciniec- Kultur aus der Bronzezeit, der Lausitzer Kultur (Ende der Bronzezeit und frühe Eisenzeit), Przeworsk- Kultur (römischen Keiserzeit und Neuzeit (XVI–XVII Jh.) verbinden.

Первые широкомасштабные археологические раскопки на участке автостреды А4 в Подкарпатском воеводстве

Резюме

В 2005 году проведены первые широкомасштабные археологические исследования на трассе автостреды А4 в пределах Подкарпатского воеводства. Исследовались три памятника, вернее - их комплексы. Существующая до настоящего времени система нумерации учета памятников оказалась слишком узкой в отношении к территориальной действительности, а именно:

- Новая Весь, пам. 3 и 4
- Тэрличка, пам. 4 и 5
- Тэрличка, пам. 1/Лонка, пам. 27

Все памятники находятся на территории гмины Тжебовиско, относящейся к Жешовскому повяту. Исследования велись с мая по ноябрь 2005 года. Они осуществлялись согласно обязательной для этого рода работ методике. Площадь памятников, находящихся в полосе автостреды шириной 80–90 м, была разделена на ары, являющиеся базовой разметкой для раскопок и последующего составления документации. На практике раскопки велись в пределах четвертей аров. Слой гумуса снимался бульдозером, после чего приступали непосредственно к раскопкам культурных наслоений (аккумуляционные слои), фиксации и исследованию проявляющихся объектов. В целом предпринятые раскопки в настоящее время явля-

ются наиболее объемными археологическими работами, из тех, что проводились когда-либо на территории Подкарпатского воеводства. Всего обследовано 8,04 га площади, где обнаружен необычайно интересный материал.

Исследованные в 2005 году памятники, в виду близкого взаиморасположения, составляют на сегодняшний день наибольшую охваченную археологическими раскопками поверхность на территории Подкарпатского воеводства. Показательны памятники 4 и 5, где обследована полоса длиной почти 750 м. Ценность этих исследований состоит, в основном, в их широкомасштабном характере, а также в открытии множества интересных объектов (например: колодцы, крааль, кострища, ямы, в том числе углубленные жилищные объекты) и материалов, которые до сих пор были неизвестны в этой части юго-восточной Польши – например, верхнепалеолитические артефакты. При этом получен внушительный свод источников, представляющий все доисторические эпохи, а также раннее средневековье и новое время. Наибольшее количество вещевого материала следует отнести к тшцинецкой культуре эпохи бронзы, лужицкой культуре эпохи поздней бронзы и раннего железа, пшеворской культуре римского периода и к новому времени (XVI–XVII векам).